

Danske sneleoparder i Bosnien

En af de mest afgørende udenrigspolitiske beslutninger i nyere dansk historie var beslutningen om at sende en dansk kampvognseskadron til FN-styrken i Bosnien i 1993-94. Det var første gang at så tunge våben blev brugt på en FN-mission og selve udsendelsen var flere gange tæt på at slå fejl. Denne artikel har til hensigt at belyse den politisk-militære beslutningsproces bag udsendelsen af de danske kampvogne, hvad der gik galt, hvad der gik godt og hvilken effekt udsendelsen havde på den måde Danmark fremover valgte at deltage i internationale operationer.

Af cand.mag. og ph.d.-studerende Robert Petersen, RUC.

I april 1994 kunne danskerne via medierne høre den forbløffende nyhed om, at danske kampvogne fra FN-styrken NORDBAT 2 (Nordic Battalion) havde udkæmpet en træfning med bosnisk-serbiske styrker, som havde søgt at lokke dem i et baghold. I stedet for at blive nedkæmpet var det serberne, som blev nedkæmpet i hvad der senere blev kendt som *Operation Bøllebank*. Træfningen gav også internationalt ekko og eksempelvis den amerikanske avis *Washington Post* skrev om træfningen den 2. maj 1994, hvor det blev konstateret, at mens FN-styrkerne i det tidligere Jugoslavien generelt udviste ubeslutsomhed og rådvildhed overfor serbiske provokationer havde danskerne ingen problemer med at svare hårdt igen hvis de blev angrebet.¹ Den amerikanske nationale sikkerhedsrådgiver Anthony Lake kom under en pressebriefing i Det Hvide Hus den 5. maj 1994 ind på træfningen som et positivt eksempel på en mere robust FN-linie og udtalte bl.a.: *A Danish*

---

¹ John Pomfret 1994.

*unit was attacked by Bosnian Serb gunners a few days ago and the Danish tanks responded very vigorously, inflicted casualties on the Bosnian Serbs, acquitted themselves and protected themselves.*²

Kendskabet til træfningen blev især udbredt efter udgivelsen af oberst Lars Møllers bog *Operation Bøllebank – soldater i kamp* fra 2002. Oberst Lars Møller var næstkommanderende i NORDBAT 2 og chef for de danske styrker i Tuzla. Han deltog desuden selv i træfningen, så hans beretning er relevant at læse for at forstå hvad der skete nede på jorden i selve Bosnien. Denne artikel sætter *Operation Bøllebank* i en større militær-politisk ramme. Danmark havde allerede før deployeringen af en dansk kampvognseskadron et stort antal FN-styrker i både Bosnien og specielt Kroatien, så der var intet nyt i, at flere danske soldater blev sendt ud på FN-tjeneste til det krigshægede tidligere Jugoslavien. Men beslutningen om, at det skulle være mellemstore danske Leopard-kampvogne var kontroversiel, førte til heftige diskussioner i regeringen og mødte modstand i selve FN, som ville have ret til at bestemme over hvordan de skulle bruges. Selve forskydningen af de danske kampvogne til den såkaldte "sikre zone" i Tuzla-enklaven var flere gange tæt på at gå galt og mens *Operation Bøllebank* blev fejret som en dansk sejr var reaktionen i FN-hovedkvarteret i det tidligere Jugoslavien i begyndelsen alt andet end positiv.

En nøgleperson var i den forbindelse den daværende danske forsvarschef general Jørgen Lyng, som både var instrumentel i beslutningen om at udsende danske kampvogne, beslutningen om hvordan de skulle anvendes og beslutningen om trods vanskelighederne i forbindelse med deployeringen at sørge for, at der blev fundet en rute til kampvognene så de kunne nå frem. Jeg trækker i forbindelse med denne artikel i høj grad på en korrespondance med den tidligere forsvarschef, men inddrager også interviews med andre aktører, gennemlæsning af sagsakter såsom Folketingstidende og sekundære kilder for at belyse hvad der skete. Hensigten er, at illustrere hvordan den forsvarspolitiske beslutningsproces foregår i Danmark i forbindelse med udsendelsen af danske styrker, hvilke hensyn der bliver taget og hvilke overvejelser en dansk forsvarschef er nød til at gøre sig for at få det resultat han skønner bedst, men også hvor lydhyrt det politiske system er overfor militære ønsker. Derudover er det militær-politiske spil omkring udsendelsen af de danske kampvogne til Bosnien i 1993-94 også et stykke vigtig dansk historie, som fortjener at blive fortalt. Ikke mindst fordi beslutningen om at sende kampvogne til Bosnien og specielt det vellykkede udfald af *Operation Bøllebank* afgørende påvirkede den måde dansk sikkerhedspolitik blev ført på og herunder også den måde Danmark deltog i internationale operationer.

Det jugoslaviske sammenbrud og UNPROFOR

Den strategiske baggrund for den danske beslutning om at sende en kampvognseskadron til FN-styrken i Tuzla skal findes i afslutningen på Den Kolde Krig mellem 1989 og 1991. Rent strategisk betød Warszawa-pagtens opløsning og det sovjetiske sammenbrud, at Danmark stod uden en mulig militær modstander for måske første gang i sin historie. Men samtidig var der en reel frygt for, at gamle etniske og nationalistiske stridigheder, som den kolde krig havde holdt i ave, nu pludselig kunne flamme op igen og udløse krige som det allerede var set i Kaukasus. Frygten blev til

---

² White House Briefing maj 1994.

virkelighed da den kommunistiske forbundsstat Jugoslavien i 1991 begyndte at falde fra hinanden og en borgerkrig begyndte – først i Slovenien, siden i Kroatien og til sidst i Bosnien, som fra 1992 til 1995 blev hærget af både krige og etniske udrensninger. Det skabte en ny anvendelsesmulighed for det danske Forsvar, som gennem FN fik en mulighed for at skabe fred og stabilitet på Balkan. Som den daværende chef for Forsvarskommandoens Operationsstab fra 1990 til 1994 og senere forsvarschef general Christian Hvidt forklarer: *Hvad er det egentlig folk de er bange for? De er bange for kaos, altså fjenden var ikke Rusland eller Sovjetunionen mere, men kaos og når der kunne ske det der skete på Balkan som jo i bund og grund var vores dørmåtte. Halvdelen af danskerne, det passer selvfølgelig ikke, men en meget stor del af danskerne havde faktisk holdt ferie i Jugoslavien. Skønt land! Pragtfuldt land! Smukt land og pludselig på vores egen dørmåtte der går det hele op i et grotesk had og folk opfører sig altså, så man siger til sig selv: det kan ikke være rigtigt og der er nogen der kan se at det her må stoppes og til forskel fra dem der sagde nej lad dem nu bare ordne det selv. Vi holder os væk og så når de har slået tilstrækkelig mange af hinanden ihjel, så går vi ned og rydder op.*³

Fra 1992 begyndte FN at deployere den fredsbevarende styrke UNPROFOR (United Nations Protection Force) – først for at skille partnerne ad i Kroatien og siden for at fremme den humanitære indsats i Bosnien samt hindre et udbrud af krig i Makedonien. UNPROFOR skulle med tiden vokse til en stor militær indsats på knap 40.000 soldater, men blev hæmmet af en række problemer: Styrken var udrustet til at kunne udføre en klassisk fredsbevarende indsats, men i modsætning til tidligere FN-operationer var ingen fred at bevare og de fortsatte kampe skabte en paradoksalt tendens til, at medlemsstaterne via FN's Sikkerhedsråd påførte UNPROFOR flere og flere opgaver, men aldrig de nødvendige ressourcer til at implementere dem. Nøglebegreberne for UNPROFOR blev *mission creep* som blev efterfulgt af *mission erosion*. FN's Sikkerhedsråd udsendte fra 1992 til 1995 81 resolutioner og 85 erklæringer vedrørende situationen i Bosnien, men det kan næppe overraske, at selv højtstående FN-officerer og embedsmænd i stigende grad begyndte at ignorere disse beslutninger. Sikkerhedsrådets repræsentant i Bosnien – Yashushi Akashi – omtaler mindst en højtstående FN-officer i Bosnien, generalløjtnant Francis Briquemont, der gav udtryk for, at da FN's Sikkerhedsråd ikke interesserede sig for den faktiske situation i Bosnien interesserede han sig heller ikke for hvad Rådet besluttede sig for. Han læste følgelig ikke længere strømmen af resolutioner og beslutninger.⁴ En væsentlig årsag til fiaskoen i Bosnien var, at FN's Sikkerhedsråd ikke havde nogen egentlig militær organisation bag sig, der kunne udarbejde operationelle direktiver. Når eksempelvis en FN-chef i Bosnien anmodede om direktiver for hvordan FN's resolutioner skulle fortolkes i praksis var det typiske svar fra FN's afdeling for fredsbevarende operationer at sende et dossier med de pågældende resolutioner. Det var så op til officeren at finde en måde at få det til at virke rent operationelt.⁵

To eksempler kan illustrere FN's rådvildhed når resolutioner mødte den politiske og militære virkelighed: I princippet kunne FN fra 1993 tilkalde luftangreb fra NATO for at beskytte FN-styrker mod angreb fra de krigsførende parter, men heller ikke det var nogen løsning, da FN's ledelse – af

---

³ Samtale Christian Hvidt.

⁴ Yashushi Akashi i *U.N. Peacekeeping in trouble* side 134-135.

⁵ Both & Honig side 146.

frygt for at miste soldater på landjorden – i mange tilfælde blokerede for luftangreb til frustration for de udsendte FN-styrker på landjorden.⁶ Den samme rådvildhed mellem en traditionel opfattelse af fredsbevarende operationer og den militære virkelighed i Bosnien afspejlede sig i FN's beslutning om i 1993 at oprette en række såkaldte "sikre zoner" omkring bosniske enklaver, som var under belejring af enten de bosniske serbere eller de bosniske kroater. Det drejede sig om Bihac, Sarajevo, Tuzla, Zepa, Gorazde og Srebrenica. En FN-embedsmænd reflekterede senere over den resolution, som førte til oprettelsen af de disse "sikre zoner", hvor civilbefolkningen skulle leve i sikkerhed for kamphandlinger og under FN-beskyttelse: *The Security Council resolutions on the safe areas required the parties to treat them as "safe", imposed no obligations on their inhabitants and defenders, deployed United Nations troops in them but expected their mere presence to "deter attacks", carefully avoided asking the peacekeepers to "defend" or "protect" these areas, but authorized them to call in air power "in self-defence" – a masterpiece of diplomatic drafting, but largely unimplementable as an operational directive.*⁷

Danmark havde fra begyndelsen været massivt involveret i UNPROFOR med en FN-bataljon i Krajina i Kroatien og dels et hovedkvarterkompagni udenfor den bosniske hovedstad Sarajevo. Med beslutningen om oprettelsen af de "sikre zoner" rundt om de bosniske enklaver blev Danmark igen spurgt om vi kunne bidrage med en militær-styrke til at beskytte en af zonerne. Dermed startede processen, som skulle kulminere i *Operation Bøllebank*.

De danske sneleoparder

Den 26. juni 1993 havde militærrådgiver Bo Brandt og diplomaten Bent Haakonsen ved den faste danske repræsentation ved FN-hovedkvarteret i New York en samtale med hhv. undergeneralsekretær Kofi Annan (der var ansvarlig for fredsbevarende operationer) og generalsekretærens militærrådgiver, brigadegeneral J.M. Baril. Det fremgår ikke af sagsakterne hvem der tog initiativ til mødet. Her fremlagde de to danskere et forslag om, at Danmark kunne sende en styrke på mellem 110 og 140 soldater til Bosnien for at bidrage til gennemførelsen af resolution 836 om at beskytte de nyoprettede "sikre zoner". Da Danmark allerede havde 1.400 soldater i Bosnien og Kroatien kunne Danmark ikke sende soldater udover det. Danskerne bad om et svar hurtigst muligt.⁸ Øjensynlig fulgte der så konsultationer med FN-hovedkvarteret i Zagreb i Kroatien, hvorpå brigadegeneral Baril kunne fortælle Bo Brandt, at FN ønskede et dansk panserinfanteri-kompagni sendt til Tuzla, hvor deres specifikke opgave skulle være at sikre en lufthavn. Her kunne nødhjælp flyves ind til.⁹ Den danske forsvarschef, general Jørgen Lyng, var på besøg i det tidligere Jugoslavien den 28-30. juni og drøftede i den forbindelse FN's anmodning med

---

⁶ Så sent som i september 1995 – da den danske FN-styrke i Kroatien kom under voldsom beskydning og tre danske soldater blev dræbt af serbiske granater – blev en anmodning om et luftangreb på de serbiske stillinger afvist af FN, hvilket skabte spændinger mellem Danmark og FN samt førte til krav om, at de danske styrker fremover skulle medbringe deres egen artilleri når de blev udsendt.

⁷ Both & Honig side 115.

⁸ Telefax. Udenrigsministeriet 29. juni 1993.

⁹ Telefax. Udenrigsministeriet 30. juni 1993.

forsvarsminister Hans Hækkerup. Lyng nævnte i den forbindelse, at han ville foretrække, at Danmark sendte en kampvognseskadron, men at han ikke ville gå videre med sagen før den politiske side af sagen var afklaret. Hækkerup var positiv overfor tanken.¹⁰ Lyng havde længe haft et generelt ønske om, at højne de udsendte danske soldaters beskyttelse og havde allerede tidligere overvejet udsendelsen af bl.a. morterer og panserværnsraketter til de danske FN-styrker. Han havde også en mere specifik motivation, som byggede på de indtryk han fik efter et besøg hos FN-styrkerne på Cypern i 1991. Han besøgte i den forbindelse et område, som havde været under kontrol af en britisk FN-bataljon under den tyrkiske invasion af Cypern cirka tyve år tidligere. Som han selv skriver: *Jeg fik ved den lejlighed forevist det område, hvor en letudrustet britisk bataljon havde fået til opgave at kæmpe til sidste mand, hvis den tyrkiske invasionsstyrke fremtrængen var fortsat. Det var et helt åbent terræn, hvor man havde været nødt til at anvende forskråningsstillinger, og med de våbensystemer, som briterne rådede over, havde de ikke haft en chance. Jeg lovede mig selv, at så længe jeg havde indflydelse herpå, ville jeg bestræbe mig på, at danske styrker ikke fik så dårlige vilkår.*¹¹

Hvis den danske kampvognseskadron skulle udsendes skulle den indgå som led i en nordisk FN-bataljon i Tuzla. Den 2. juli 1993 kunne forsvarsminister Hækkerup over telefonen meddele general Lyng, at han havde talt med den svenske statsminister og at denne var positiv overfor at lade danske kampvogne indgå i en nordisk bataljon. Samme dag prøvede den danske udenrigsminister imidlertid at slå bremserne i ved at skrive et brev, hvor han stærkt frarådede udsendelsen af en dansk kampvognseskadron fordi det i så fald ville være den tungest bevæbnede FN-enhed og derfor måtte forventes at få de værste opgaver. Han henviste også til, at FN slet ikke havde udtrykt noget ønske om at modtage kampvogne og at anbefalede i stedet, at Danmark sendte et panserinfanterikompani, som FN oprindeligt havde ønsket.¹²

Trods udenrigsministerens tvivl om kampvogne fortsatte Lyng på eget initiativ med at undersøge hvordan en udsendelse praktisk kunne gennemføres: Den 5. juli sendte han et notat til forsvarsministeren og anbefalede her en udsendelse af en dansk styrke på 112 soldater med mulighed for at forøge den til 148 soldater hvis svenskerne ikke kunne levere panserinfanteri. Den 6. juli drøftede han trusselsbilledet omkring Tuzla med bl.a. repræsentanter fra FE, Hærens Kampskole, samt Hærens Ingeniør- og ABC-skole. Det blev slået fast, at det ville være afgørende for de danske tropper at sikre lufthavnen i Tuzla så forsyninger kunne flyves ind, men som FE kunne oplyse stod bosnisk-serbiske styrker på et højdedrag mindre end 3-4 kilometer væk og kunne observere alle aktiviteter på flyvepladsen. Den 8. juli sendte Lyng et notat til Hækkerup angående fordelene og ulemperne ved både et panserinfanterikompani og en kampvognseskadron. Han slog bl.a. på, at kampvogne havde en langt højere beskyttelsesgrad, mobilitet og godt observationsudstyr, samt kunne frigøre sig selv i en presset situation. Tilsvarende muligheder havde panserinfanteri ikke. Han kom derudover ind på, at det svenske militær hilste det velkomment, at Danmark ville sende kampvogne og at der var et ønske i UNPROFOR's hovedkvarter i Zagreb i Kroatien om at få udsendt styrker, som kunne skyde præcist. Han påpegede også, at hvis Danmark

---

¹⁰ Brev Jørgen Lyng 28. november 2009.

¹¹ Brev Jørgen Lyng 2. november 2009.

¹² Ibid.

undlod at sende kampvogne til Bosnien burde fremtidige udsendelser af danske styrker til Bosnien blive genovervejet set i forhold til de risici danske styrker risikerede at løbe ind i når de blev udsendt til et område hvor der foregik kampe. Lyngs notat gjorde øjensynlig et stort indtryk i Forsvarsministeriet og blev videresendt til både Statsministeriet og Udenrigsministeriet.¹³

Hvordan udenrigsministeren stillede sig fremgår af bogen *Udenrigsminister* af de to historikere Jakob Kvist og Jon Bloch Skipper med interviews af de seneste seks danske udenrigsministre. Når det gælder udsendelsen af kampvogne til Bosnien forklarer den daværende udenrigsminister Niels Helveg-Petersen sin tøven således: *Udenrigsministeriet, inklusive mig selv, og Statsministeriet var skeptisk i begyndelsen. Den diskussion foregik temmelig længe. Men Lyngs synspunkt var, at det var nødvendigt, at vi havde noget, der virkelig kunne bruges til noget – altså noget virkelig tungt materiale. Jeg havde indvendinger. For det første skulle Danmark ikke eskalere konflikten. Hverken briterne eller franskmændene havde et våben så stort som Leopard-kampvogne dernede. Skulle vi så være dem, der bragte situationen fuldstændig ud af kontrol?*¹⁴

Den daværende departementschef i Forsvarsministeriet, Anders Troldborg, erindrer, at der også var et mindre altruistisk ønske bag Udenrigsministeriets modvilje mod at sende kampvogne: Ønsket om at bestemme omfanget og tempoet i den danske udenrigspolitik, som Udenrigstjenesten traditionelt havde styret enevældigt. I sin bog *På Skansen* skriver den daværende forsvarsminister Hans Hækkerup eksempelvis, at han tidligere i april 1993 til et hold hjemvendte FN-soldater havde udtalt, at Danmark og FN ikke bare kunne se stiltiende til, mens de sidste bosniske muslimer blev knust og at FN skulle sørge for at stille sig midt imellem så frontlinien ikke flyttede sig. Det fik Udenrigsministeriet til at ringe og forhøre sig om hvorvidt det var Forsvaret som havde påduttet ministeren den opfattelse og i øvrigt opfordre ham til fremover at gå gennem embedsapparatet før han udtalte sig til pressen.¹⁵ Som Troldborg forklarer udfordrede Forsvarets initiativ med at ville deployere kampvogne dette monopol, men samtidig betød de divergenser, at et tættere samarbejde mellem de to ministerier efterhånden begyndte at vokse frem: *Udenrigsministeriet følte, at de havde en slags monopol på det og det... på udenrigspolitikken. Og det var alt mellem himmel og jord. Og det skulle Forsvaret ikke blande sig i. Så jeg gjorde det, at vi fik lavet en turnus-ordning i udenrigsministeriet for det første. Vi havde tre repræsentanter hos dem, og vi fik to af deres over hos os. I en længere periode havde vi én af deres som chefovre hos os. Vi holdt frokostmøder en gang eller to om måneden, hvor vi snakkede om, hvad der var af ting og sager. Vi lavede tit fælles oplæg til noget. Det var et spørgsmål om at samarbejde tættere. Vi ville ikke bare sidde sovende og sende soldater til alt muligt, og det kunne de også godt forstå. Der var ikke problemer så længe, vi snakkede sammen om tingene. Hvis vi ikke snakkede om det, kunne der hurtigt opstå surhed og vrøvl, som ingen var tjent med.*¹⁶

Det politiske maskineri kørte videre og sagen om kampvognene bevægede sig langsomt højere og højere opad i den politiske beslutningsproces: Den 3. august mødtes Det Udenrigspolitiske Nævn og drøftede overvejelserne om at sende yderligere danske soldater til Bosnien og den 6. august mødtes de nordiske forsvarsministre til det årlige nordiske forsvarsministermøde, hvor oprettelsen

---

¹³ Ibid.

¹⁴ Niels Helveg-Petersen i *Udenrigsminister* side 289.

¹⁵ Hækkerup side 111.

¹⁶ Samtale Anders Troldborg.

af den fælles nordiske bataljon blev drøftet. Sverige ville sende en forstærket bataljon på tre panserinfanterikompanier m.m. på 876 soldater, mens Norge var villig til at sende et sanitetskompani og helikoptergruppe. Finland var villig til at sende pansrede mandskabsvogne og om muligt beboelsescontainere. Danmark ville som bekendt sende en kampvogneskadron og et luftstøttehold eller *Forward Air Controllers* (FAC), som fra landjorden med laserudstyr og radioer kunne udpege et mål og derpå dirigere et luftangreb mod det med stor præcision. FN havde netop i 1993 åbnet op for, at UNPROFOR-styrker kunne "bestille" luftangreb fra NATO, som var parat til at stille fly til rådighed. Det blev samtidig oplyst, at FN's undergeneralsekretær Kofi Annan havde accepteret indsættelsen af kampvogne i Bosnien.¹⁷

De afgørende politiske møder blev holdt på Christiansborg den 11. august. Forsvarschefen fik her muligheden for først personlig at briefe statsministeren, forsvarsministeren og udenrigsministeren. Dernæst deltog han i et møde i regeringens koordinationsudvalg sammen med forsvarsministeren, hvor han igen briefede om den planlagte udsendelse til Tuzla.¹⁸ Den daværende finansminister Mogens Lykketoft deltog også i mødet i koordinationsudvalget og beskrev senere i bogen *Udenrigsminister* hvordan han oplevede Lyngs måde at vinde regeringen over på: *Jeg husker diskussionen i regeringens koordinationsudvalg, hvor general Jørgen Lyng (...) var indkaldt af Nyrup for argumentere for at sende danske Leopard-kampvogne til Balkan. Det var et forholdsvist tungt våben at sætte ind, og derfor var der meget radikal tøven. Der var i hvert fald mange spørgsmål fra Marianne og Niels om, hvorvidt det nu var klogt. Kunne broerne overhovedet bære Leopard-kampvognen, hvis man kørte dem og så videre? Så kom Lyng med sit ultimative argument: "Ved De hvad, Marianne Jelled? Så maler vi bare kampvognene hvide. Så ser de ikke så truende ud!" Herefter blev det besluttet at sende dem af sted. Og de gjorde rent faktisk en vigtig og positiv forskel.*¹⁹

På den måde blev det besluttet, at de danske kampvogne skulle være malet hvide for at signalere ikke-aggressive hensigter. Deraf øgenavnet *sneleoparder*, som pressen kom til at døbe dem. General Lyng fulgte op på mødet i koordinationsudvalget med et notat til Hækkerup, hvor han diskuterede problemet med at anvende veje og broer i området omkring Tuzla, dvs. om de kunne klare belastningen fra de mellemtonede danske kampvogne. Som han selv skriver "netop kampvognenes bælt gav jo god trykmæssig fordeling af vognens vægt."²⁰ Notatet illustrerer meget godt at selv de mindste spørgsmål blev overvejet i denne følsomme sag og ikke en sten skulle forblive urørt.

Folketinget og beslutningsforslag B 107

Folketinget er et nødvendigt led i enhver beslutning om at udsende danske styrker til internationale operationer og danske folketingsmedlemmer udøver demokratisk kontrol med Forsvaret gennem lovgivningsarbejde, forsvarsforlig og finansloven. Folketinget skal i henhold til Grundloven § 19, stk 2 godkende al anvendelse af Forsvaret til krig undtaget i tilfælde af et overraskelsesangreb, hvor

¹⁷ Brev Jørgen Lyng 2. november 2009.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Mogens Lykketoft i *Udenrigsminister* side 331-332.

²⁰ Brev Jørgen Lyng 2. november 2009.

den særlige Kongelige Forholdsordre giver ret til at yde omgående modstand. I praksis er Grundlovens §19, stk 2 også kommet til at omfatte udsendelse af danske styrker til fredsbevarende/skabende operationer. Set i det lys fortolkes Folketingets ret til at træffe beslutninger mere bredt end måske nødvendigt af hensyn til ønsket om politisk konsensus bag Forsvarets internationale indsats. Negativt betragtet har Folketinget altid haft svært ved at få det nødvendige overblik over hvad der var op og ned i dansk forsvarspolitik, selvom de nødvendige organer i princippet er på plads med skabelsen af dels Det Udenrigspolitiske Nævn og dels Forsvarsudvalget. Netop fordi anti-demokratiske kræfter som eksempelvis de danske kommunister tidligere havde været repræsenteret i Folketinget og derfor også har siddet i de relevante nævn og udvalg eksisterede der i mange år en historisk betinget modvilje mod at inddrage Folketinget i alt for meget når det gjaldt forsvarspolitik. Som den tidligere forsvarsminister Hans Engell forklarer i bogen *Helt forsvarligt*, som er en antologi om dansk forsvarspolitik: *Forsvarsforligene har været med til at skabe sammenhæng, stabilitet og kontinuitet i udviklingen af det danske forsvar. Men de har også været med til politisk isolere forsvaret fra meget andet af det, der foregår i Folketinget og den offentlige debat. Forsvarspolitik er i Danmark forbeholdt en lille, eksklusiv kreds af toppolitikere og topembedsmænd.*²¹

Beslutningen om udsendelsen af en dansk kampvognseskadron og et hold *Forward Air Controllers* blev diskuteret i Folketinget ved 1. behandling den 16. august 1993. Det blev udenrigsminister Niels Helveg-Petersen, der fremlagde forslaget ved komme med en detaljeret gennemgang af den kritiske situation i Bosnien, den seneste mislykkede fredsplan, samt de store problemer FN havde med at holde civilbefolkningen over vande med humanitære nødhjælpskonvojer, der regelmæssigt blev udsat for både angreb og chikane. Niels Helveg Petersen kom derpå ind på FN's beslutning om at oprette de "sikre zoner", hvilket havde medført konsultationer blandt de nordiske lande om hvordan man kunne samarbejde om at beskytte den "sikre zone" om Tuzla. Eftersom NATO havde stillet fly til rådighed kunne den udsendte nordiske styrke også tilkalde luftstøtte, men det måtte først ske efter FN's generalsekretær havde godkendt det og det måtte ske på grundlag af FN's resolutioner. De primære årsager til den danske støtte til FN's nye hårde kurs skyldtes, at den humanitære situation var kritisk i Bosnien, FN's troværdighed som verdensorganisation stod på spil og noget måtte gøres. Eftersom det ikke kunne udelukkes, at den nye kurs kunne føre til, at danske soldater kom i kamp skulle Folketinget i henhold til Grundlovens paragraf 19, stk. 2 godkende beslutningsforslaget.²²

Netop fordi Folketinget også skulle godkende en beslutning om at sende et flystøttekontrol-hold med til Bosnien kom spørgsmålet om mulige NATO-luftangreb til at fylde meget i debatten. Nogle frygtede og andre håbede, at udsigten til NATO-luftangreb kunne påvirke udviklingen i den bosniske borgerkrig. Den socialdemokratiske forsvarsordfører Ove Fich kom med følgende argumentation: *Eventuelle bombardementer skal derfor ses som en støtte til fredsforhandlingerne. De tjener et civilt formål. Derfor er det også godt, at der er to steder, beslutningerne skal træffes, hvis bombardementerne bliver aktuelle, både i NATO-rådet og hos FN's generalsekretær, hvor*

---

²¹ Hans Engell i *Helt forsvarligt* side 68.

²² Folketingstidende 16. august 1993 side 12038-12046.

*sidstnævnte naturligvis vil træffe sin beslutning bl.a. ud fra en vurdering af effekten på fredsforhandlingerne samt sikkerheden for FN-soldaterne og for nødhjælpen.*²³

Den konservative politiker Niels Ahlmann-Olsen var en af dem som støttede beslutningen om udsendelsen og henviste til, at Europa før havde stået overfor totalitære kræfter, der med vold og terror prøvede at påtvinge andre deres magt. Ahlmann-Olsen udnævnte specielt serberne til skurkene i borgerkrigen og gav dem skylden for de værste lidelser. Gennem ”kontrollerede bombardementer” håbede han, at FN ville være i stand til at tvinge parterne til en endelig fredslutning.²⁴ Dette blev bakket af en anden konservativ politiker, Helge Adam Møller, der gav udtryk for, at denne aktion kunne sætte gang i seriøse fredsforhandlinger. Han udtrykte samtidig glæde over, at man havde valgt at udsende en professionel og dygtig enhed som en dansk kampvognseskadron. Det ville give den bedst tænkelige beskyttelse.²⁵ Det var op til SF’s tidligere formand Gert Petersen at nuancere debatten en smule og nævne, at der også var 600.000 serbiske flygtninge i Serbien. Han satte i den forbindelse specielt spørgsmålstejn ved USA’s motiver i konflikten og ved om luftangreb ikke snarere ville blive opfattet som, at FN nu var blevet en krigsførende part i konflikten og tvinge FN ind i en landkrig med serberne. For SF var FN ikke sakrosankt og det var almindelig kendt, at verdenssamfundet også kunne begå fejl. Som han formulerede det: *Det er en glidebane, man er ude på. Det hele startede med, at FN-styrkerne skulle forsvare humanitære indsatser, og derefter skulle der måske bruges fly til at forsvare selve FN-styrkerne. Men nu taler man om at bryde belejringer, hvilket er ensbetydende med direkte krigsdeltagelse.*²⁶ Overordnet set kan det siges, at den principielle del af debatten den 16. august fik Folketinget til at dele sig op i to fløje: En fløj, der ønskede at støtte FN i Bosnien ud fra humanitære og moralske idealer, der igen byggede på en lære fra Anden Verdenskrig om, at man ikke skulle forhandle med diktatorer. Det udgjorde et flertal af Folketinget. Og så var der et mindretal bestående af SF, der prøvede at nuancere fjendebilledet af serberne som de evindelige skurke og gøre det klart, at FN – specielt med udsigten til NATO-luftangreb – var på vej til at intervenere i en mudret borgerkrig.

Det var med forsvarsminister Hans Hækkerups indlæg – hvor han i gik mere i dybden med den militære side af beslutningsforslaget – at debatten blev ført over på et nyt spor. Hækkerup forklarede forløbet op til folketingsdebatten og hvordan Danmark tidligere havde forstærket FN-styrkerne i både Bosnien og Kroatien. Beslutningsforslag B 107 lå hermed i forlængelse af det. Han forklarede ydermere fordele ved at sende danske Leopard-kampvogne til Bosnien og hvordan det ville øge styrkens sikkerhed. Det samme ville ske takket være indsættelsen af luftstøttehold til at koordinere eventuelle luftangreb. Det sidste punkt udløste en ret teknisk polemik mellem forsvarsministeren og SF’s forsvarsordfører Pelle Voigt, der ud fra en artikel i *Berlingske Tidende* rejste spørgsmålet om de piloter fra Flyvevåbnet, der skulle udføre opgaven som FAC på landjorden og dermed dirigere luftangreb egentlig var klare til opgaven. De havde fået en fire ugers uddannelse og på trods af det havde de endnu ikke lært at betjene det nødvendige udstyr til at ”sigte” på et mål på landjorden med en laserstråle, der kunne styre en bombe fra et fly til sit mål. Hækkerup medgav,

---

²³ Ibid side 12051.

²⁴ Ibid side 12055-12056.

²⁵ Ibid side 12056-12058.

²⁶ Ibid side 12077.

at det de pågældende piloter hverken var færdiguddannet eller havde lånt det nødvendige udstyr fra udlandet endnu, men at det først var sidst i september, at de skulle være klar. Det kunne med andre ord nås endnu. Det fik Pelle Voigt til tørt at konstatere, at det ikke ligefrem var et særligt betryggende grundlag at sende danske soldater ud på, at de måske i løbet af en måned ville kunne låne sig til noget udstyr i et andet land. Den tidligere udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen greb her ind i diskussionen og han udtalte: *Så har jeg lidt svært ved at forstå ideen i, at der er medlemmer af Folketinget, der her prøver at pege på eventuelle svage punkter, som skal rettes op, og på steder, hvor der kunne være problemer. Det kan kun vanskeliggøre den situation, danskerne bliver sendt ud i. Så nu beder jeg om, at medlemmerne af Tinget bruger deres hoved. Hvis man vil følge med i disse ting, er der rigelig lejlighed til at gøre det under udvalgsbehandlingen. Det er ikke en debat, man anstændigvis kan føre her i salen.*²⁷ Lidt i modstrid med hvad han tidligere havde sagt sluttede forsvarsministeren diskussionen med at sige, at det danske Forsvar havde soldater, der både var uddannet og udrustet til denne opgave, men at deres situationen kunne gøres bedre ved at låne noget udstyr fra udlandet, som var lidt mere avanceret og moderne. Hele diskussionen var med andre ord en storm i et glas vand ifølge forsvarsministeren.²⁸

2. behandlingen af beslutningsforslag B 107 fandt sted den 17. august og bragte ikke nogen afgørende ændring i den parlamentariske situation og standpunkterne forblev uændrede. Gert Petersen gav bl.a. udtryk for en dyb skepsis overfor om det var FN der bestemte over NATO når det gjaldt luftangreb. Pelle Voigt udtalte bl.a.: *Det, der bekymrer os en lille smule, er, at man tilsyneladende har valgt den linje fra regeringens side, at vi sender styrkerne først, og derefter afgør hen ad vejen, hvad det juridiske grundlag er, ligesom vi hen ad vejen sørger for, at uddannelsen kommer i orden.*²⁹ Hans Hækkerup konstaterede, at der endnu ikke var blevet skabt et realistisk alternativ til den førte politik i Bosnien og at Folketinget derfor burde bakke op om beslutningsforslaget, akkurat som eventuelle tekniske problemer – både med FAC-uddannelsen og med samarbejdet med det svenske militær – kunne løses undervejs. B 107 endte med at blive vedtaget med et flertal på 105 mandater, mens 17 stemte imod.³⁰

Set i retrospektiv kan det undre, at Folketinget brugte så meget tid på at diskutere hvad der måske var det mindst relevante: Risikoen for eller – efter behag – muligheden for, at NATO efter ønske fra FN ville begynde at bombe i Bosnien. Både tilhængerne og modstanderne af B 107 hæftede sig meget ved dette aspekt, men som udviklingen i det tidligere Jugoslavien allerede burde have vist var det store problem, at FN – af frygt for selv at blive en part i borgerkrigen – igen og igen viste sig at være særdeles tøvende med at gøre brug af sin ret til at tilkalde NATO-luftangreb. Ironisk nok betød det store fokus på muligheden for luftangreb, at debatten om de danske kampvogne – som ellers havde fyldt så meget i regeringens overvejelser – gled i baggrunden og næsten forsvandt. Med beslutningsforslaget B 107 markerede Folketinget sig som en nødvendig aktør i den militær-politiske beslutningsproces omkring udsendelsen af danske styrker. Nødvendig, fordi Grundloven blev fortolket sådan, at også Folketinget måtte tages i ed før Forsvaret kunne udsendes til en krigszone. Men nødvendig er ikke stærk det samme som at være en stærk aktør og det er svært at

---

²⁷ Ibid side 12110.

²⁸ Ibid side 12111.

²⁹ Ibid side 12147.

³⁰ Ibid side 12150.

betegne Folketinget som særlig stærk i forbindelse med beslutningen om at sende danske kampvogne til Bosnien.³¹

Divergenser med FN

Allerede før folketingsbeslutningen havde der været overvejelser fremme om, at bruge den danske eskadron andetsteds end netop i Tuzla. UNPROFOR var hårdt presset overalt i både Kroatien og Bosnien, så det var logisk og forståeligt, at styrkens chef gerne ville bestemme over hvordan de danske kampvogne skulle bruges. Allerede den 15. august havde den franske chef for hele UNPROFOR i det tidligere Jugoslavien, generalløjtnant Jean Cot, ytret ønske om, at bruge de danske kampvogne i *Sektor Nord* i Kroatien i stedet for i Bosnien og lade dem blive placeret direkte under hans kommando. Generalløjtnant Cot henviste i den forbindelse til, at kampvognene i værste fald kunne ødelægge vejnettet i og omkring Tuzla pga. deres tunge vægt. Spørgsmålet om kampvognenes vægt gik igen i flere forsøg på at ændre udsendelsen af de danske kampvogne og for det meste når udsendelsen enten skulle forhindres eller omdirigeres. General Lyng påpegede i et svar, at kampvognenes fladetryk reelt kun var en fjerdedel af de forsyningskøretøjer, som dagligt blev brugt til at køre nødhjælp frem til Tuzla og andre belejrede byer i Bosnien og kampvognenes vægt først og fremmest havde en effekt i forhold til broer, men ellers ikke så mange andre steder. For Hækkerup ville en ændring af udsendelsen udgøre et uacceptabelt brud på det nordiske samarbejde, så han var også imod, at ændre ved beslutningen om at sende eskadronen til Tuzla. Udenrigsministeriet videreformidlede den holdning til FN's undergeneralsekretær Kofi Annan den 18. august, hvor det også blev understreget, at det var en ufravigelig del af folketingsbeslutningen, at den danske styrke skulle udsendes som led i en fælles-nordisk styrke til Tuzla. Synspunktet blev gentaget i et brev sendt af statsminister Poul Nyrup Rasmussen til udenrigsministeren den 23. august, hvor han skrev: *Forestillingen om, at den danske kampvogneseskadron kunne holdes i reserve i Kroatien til indsættelse i Bosnien efter UNPROFOR's forgodtbefindende, ville i givet fald indebære en uoverskuelig risiko for styrken.*³²

Dermed var det imidlertid ikke slut med FN's forsøg på at ændre på udsendelsen af kampvogneseskadronen: Chefen for UNPROFOR i Bosnien³³, den belgiske generalløjtnant Francis Briquemont, prøvede i sidste halvdel af august at ansøre Danmark til at tillade, at kampvogneseskadronen både skulle indsættes i Tuzla, men samtidig sikre forsyningslinien mellem Tuzla og den belejrede bosniske hovedstad Sarajevo. Reelt ville det åbne op for, at den danske eskadron skulle operere over det meste af Bosnien. Den svenske bataljon var positiv, men general

---

³¹ Kritikken kan virke hård, men det kan eksempelvis nævnes, at da Folketinget i marts og april 1993 skulle diskutere at sende yderligere 130 soldater til Bosnien og Kroatien handlede det meste af diskussionen om situationen i Bosnien, selvom hovedparten af soldaterne skulle til Kroatien. Det afspejlede ikke, at situationen i Kroatien var rolig – tværtimod blev der i den periode meldt om 2-3.000 skud dagligt med håndvåben i området med de danske FN-soldater. En norsk oberstløjtnant i området registrerede mellem 50-100 svære granat- og bombeeksplosioner pr. halve time den 27. april 1993

³² Brev Jørgen Lyng 2. november 2009.

³³ UNPROFOR var delt op i en række sektorer i det tidligere Jugoslavien: Kroatien var delt op i tre sektorer, mens Bosnien og Makedonien hver især udgjorde en separat sektor.

Lyng var afvisende. Som han skriver: *Nu havde svenskerne jo ikke et radikalt parti, som – med rette – ville kunne pege på brud på forudsætninger, hvis kampvogneskadronen blev indsat fleksibelt. Og jeg var ikke stemt for at få eskadronen anvendt som ”brandværn” inden for et meget stort område. Det ville på forskellig vis slide på enheden og kunne virke negativt på fremtidige udsendelser.*³⁴ Generalløjtnant Briquemont glemte imidlertid ikke den nordiske bataljon og den 15. oktober gjorde han et nyt forsøg på at ændre på vilkårene for udsendelsen af den fælles-nordiske bataljon ved at beordre, at bataljonen skulle sendes til den ”sikre zone” i og omkring Srebrenica i det østlige Bosnien. Hvis Tuzla lå udsat så var Srebrenica til sammenligning en ren dødsfælde.³⁵ Derfor nægtede general Lyng og den svenske chef for den nordiske bataljon at tillade, at der skulle pilles ved beslutningen om at sende den nordiske styrke til Tuzla. Det fik generalløjtnant Cot til at fare i flint og i et meget emotionelt brev til undergeneralsekretær Kofi Annan harcelerede han over hvad han så som regulær lydighedsnægtelse og han gjorde det klart, at hvis de nordiske militærstyrker ikke ville adlyde ordrer kunne de lige så godt blive hjemme samt at han sammen med generalløjtnant Briquemont var parate til at følge sagen til det yderste med alle de konsekvenser det måtte få. Brevet til Annan ændrede imidlertid ingenting og hverken svenskerne eller general Lyng ville skifte mening.³⁶

Atmosfæren mellem den danske forsvarsledelse og hovedkvarteret i UNPROFOR var på det tidspunkt næppe overraskende noget anspændt. Chefen for Operationsstaben i Forsvarskommandoen, general Christian Hvidt, deltog på det tidspunkt i et møde med en ”fransk general” (det var formodentlig generalløjtnant Cot), som ikke kom med en særlig positiv vurdering af ideen om at sende kampvogne til det tidligere Jugoslavien: *Men jeg kan huske at jeg var nede til et stort møde i, hvor har det været henne, det kan godt være at det var i Beograd i øvrigt. Men altså det hændte at der var en fransk general der så åbenlyst som du kan, uden at være decideret flabet simpelthen nedvurderede beskydningen af de der kampvogne og det var bare irriterende og hvad skulle vi bruge dem til og det har de måttet æde i sig masser af gange.*³⁷ Det samme opfattelse gengives af den tidligere forsvarsminister Hans Hækkerup, som i sin bog på *Skansen* skriver: *Da jeg besøgte general Cot i Zagreb, holdt han et langt foredrag for mig om, at han havde været chef for en kampvognsdivision, at man ikke kunne anvende kampvogne i Bosniens bjergrige terræn, samt at hvis FN endelig ville have kampvogne, skulle det være en mobil reserve, som stod direkte under hans kommando. Imidlertid havde han fået ordre fra New York om, at de skulle frem, og det ville han sørge for.*³⁸ General Lyng hørte selv i november 1993 rygter om, at generalløjtnant Cot prøvede at sabotere udsendelsen af de danske kampvogne. Men uden noget mere substantielt at bygge det på var Lyng tilbøjelig til at mene, at det mere var et udtryk for frustrationerne i hovedkvarteret for

---

³⁴ Ibid.

³⁵ Under en telefonsamtale i november 2009 forklarede den daværende forsvarschef, at Hærens Operative Kommando i efteråret 1993 gennemførte et studie af mulighederne for at sende styrker til Srebrenica. Muligvis bidrog det til modstanden mod at ændre ved beslutningen om at sende den nordiske bataljon til Tuzla.

³⁶ Ibid.

³⁷ Samtale Christian Hvidt.

³⁸ Hækkerup side 112-113. Det fremgår ikke helt klart hvornår Hækkerup mødte Cot, men det var muligvis under besøget i det tidligere Jugoslavien sidst i december 1993.

UNPROFOR.³⁹ Rent faktisk havde general Lyng den 5. december – i forbindelse med et uformelt nordisk udenrigs- og forsvarsministermøde i København – et møde med generalløjtnant Cot's repræsentant, generalmajor MacInnes, og denne gav udtryk for, at Cot nu 100 procent sluttede op om udsendelsen af den nordiske bataljon til Tuzla og ikke længere havde noget ønske om at splitte den op.⁴⁰ Det var godt det samme, for på det tidspunkt var hele forskydningen af den nordiske bataljon reelt blevet bragt i fare – ikke på grund af konflikten mellem FN og de nordiske lande, men på grund af serbisk obstruktion. Store dele af den nordiske bataljon var ganske enkelt strandet i Serbien og der var ingen udsigt til, at de ville komme videre.

Strandet i Pancevo

Efter at have forberedt sig fra august til september og bl.a. deltaget i øvelser sammen med svenske soldater i Oksbøl tog den danske eskadron og luftstøtteholdet af sted fra Holstebro Kaserne den 30. september. FN ændrede imidlertid ruten og besluttede sig for, at den nordiske bataljon skulle forskydes ind Bosnien via den serbiske by Pancevo i Serbien. Her sluttede rejsen så i flere måneder. Den 23. november kunne general Lyng konstatere, at mens 743 soldater og 24 pansrede mandskabsvogne var nået frem til Tuzla, så var cirka 200 soldater, 36 pansrede mandskabsvogne, over 150 containere og hele den danske eskadron på 10 kampvogne strandet i Pancevo. Myndighederne i Serbien kom hele tiden op med nye argumenter for hvorfor forskydningen af resten af bataljonen ikke kunne lade sig gøre, hvad enten det så var væltede træer og sne på vejene eller krav om at alle køretøjer fra Pancevo skulle registreres og chaufførerne skulle forevise pas.⁴¹ De danske kampvognssoldater i Pancevo følte en voksende frustration og begyndte at spekulere over om de var blevet glemt af omverdenen. Som den daværende eskadronchef, major K.K. Madsen, forklarer under en samtale: *Mens vi sad og ventede, der var det ligesom, at vi var... hvad hedder sådan noget? Persona non grata... vi var et problem. Der var ingen, der ville komme og besøge os. Regimentschefen kom og det kan jeg huske vi takkede ham for, for vi følte ikke helt der var... at der var noget opbakning. Vi var også utålmodige og frustrerede over, at vi skulle sidde der og der ligesom ikke skete noget og der kom heller ikke nogen og besøgte os. Af betydning kan man sige.*⁴²

Glemte var de nu ikke hjemme i Danmark og bl.a. den 24. november mødtes Lyng med forsvarsminister Hækkerup og drøftede situationen i Pancevo. General Lyng gav ved den lejlighed forsvarsministeren en liste over de alternativer der var: Enten kunne kampvognene (som generalløjtnant Cot tidligere havde ønsket) forskydes til *Sektor Nord* i Kroatien eller også kunne de sejles til den kroatisk havneby Split og derfra køre gennem Kroatien og Bosnien til Tuzla. Den sidste mulighed var at flyve kampvognene ind til lufthavnen i Tuzla, men det var en usikker mulighed, da lufthavnen tit var under artilleribeskydning. Generalløjtnant Cot anbefalede så sent som den 12. december, at der blev lagt maksimal pres på serberne for at give danskerne bevægelsesfrihed. Cot var imod en alternativ rute, da det ”ville være en fuldstændig kapitulation

³⁹ Brev Jørgen Lyng 2. november 2009.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

⁴² Samtale K.K. Madsen.

over for serberne.”⁴³ Et par dage efter skiftede han imidlertid holdning og gav nu udtryk for, at alle de resterende dele af den nordiske bataljon skulle trækkes ud af Pancevo og via skib sejles til Split, hvorfra de skulle køres til Tuzla. Han prøvede samtidig en sidste gang at forhandle med serberne og argumenterede i den forbindelse med, at han var villig til personligt at køre sammen med de danske kampvogne til Tuzla. Cot’s forsøg på forhandlingstaktik virkede ikke på serberne, men det viser om ikke andet, at han klart havde skiftet holdning på spørgsmålet om indsættelsen af den nordiske bataljon i Tuzla.⁴⁴

Den 23. december deltog general Lyng i et møde med statsministeren, udenrigsministeren og forsvarsministeren. Niels Helveg-Petersen stillede som en betingelse for hans accept af Split-ruten, at serberne ville acceptere ruten (hvilket ikke var det store problem, da ruten primært gik hen over kroatisk-styret område). Han mente også, at sagen burde drøftes i Det Udenrigspolitiske Nævn. Statsministeren pålagde Helveg-Petersen at få en ”krystalklar” udmelding fra FN’s generalsekretær om Split-ruten, men da udenrigsministeren ikke var helt tilpas med den ide foreslog Udenrigsministeriets direktør, at der i stedet skulle være tale om en fælles nordisk henvendelse til FN. Statsministeren ønskede endvidere også en risikovurdering fra FN om risiciene ved at bruge Split-ruten. Den 29. december tog general Lyng og forsvarsminister Hækkerup til Zagreb i Kroatien, hvor de havde drøftelser med generalløjtnant Cot om dels den seneste FN-fredsplan for Bosnien, dels problemerne med at få kampvognene frem fra Pancevo til Tuzla. Cot forklarede ved den lejlighed, at FN oprindeligt havde valgt ruten fordi den havde indlysende transportmæssige fordele, men at de åbenlyse militær-politiske aspekter såsom at serberne sandsynligvis ville blokere forskydningen i den forbindelse var blevet overset. Lyng og Hækkerup besøgte derefter de danske FN-soldater i Pancevo og overrakte medaljer. Besøget havde en helt klar positiv effekt på moralen hos soldaterne, som i forvejen var styrket ved tanken om, at de snart ville være på vej til Tuzla via Split. Men om det overhovedet ville blive til noget var til det sidste usikkert og da forsvarsministeren og forsvarschefen kom hjem til Danmark stod de med en ny krise. Denne gang på grund af Forsvarets Efterretningstjeneste.⁴⁵

Ruten fra Split

På et møde i Det Udenrigspolitiske Nævn omkring årsskiftet havde udenrigsministeren læst op af en rapport fra FE, hvor risiciene ved en forskydning fra Split til Tuzla blev drøftet. Kort fortalt gav FE udtryk for, at en forskydning hen over landjorden kunne fremprovokere et bosnisk-serbisk angreb. På den baggrund ønskede udenrigsministeren en ny risikovurdering af dels Split-ruten og dels situationen i selve Tuzla. Den politiske støtte bag udsendelsen af de danske kampvogne, som i forvejen var tyndslidt efter de mange måneders forsinkelse, blev derfor på ny bragt i fare. Det fik Lyng til at indkalde til et møde i Forsvarskommandoen for at få sat nogle ting på plads. Som han selv skriver: *Jeg holdt 10. januar 1994 møde med chefen for forsvarsstaben og chefen for efterretningstjenesten med hjælpere for at få kendsgerninger, teoretiske muligheder og dertil*

---

⁴³ Brev Jørgen Lyng den 2. november 2009.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

knyttede sandsynligheder adskilt passende tydeligt. Jeg havde allerede den 6. januar over for Hjorth⁴⁶ anført, at det var uholdbart, at der blev givet udtryk for, at efterretningstjenesten havde en anden opfattelse end den, som han og jeg i fællesskab var nået frem til. Jeg mente, at en vurdering kunne have angivet, at kampvognene kunne virke beskyttende og afskrækkende, men at der naturligvis også var en risiko for, at de bosniske serbere ville reagere. Der var jo både en plus og en minus side, hvor plus siden efter min opfattelse klart var den største.⁴⁷

Følgen var, at koordinationen mellem Forsvarskommandoen og FE blev øget. I de kommende par måneder deltog en repræsentant for Forsvarskommandoen i FE's daglige formiddagsmøder og tjenesten skulle vente med at udsende stof af taktisk/operativ karakter indtil Forsvarskommandoen havde været inddraget. På et møde i Statsministeriet den 11. januar blev spørgsmålet om ruten fra Split på ny rejst og hvor der indlæg fra både statsministeren og forsvarsministeren. General Lyng argumenterede for, at kampvognene var meget godt beskyttet overfor angreb og at selve ruten trods tekniske vanskeligheder var anvendelig. Det blev også nævnt, at bataljonschefen i Tuzla i høj grad manglede pansrede køretøjer og at de danske kampvogne derfor var meget savnede. Udenrigsministeren kom bagefter på tomandshånd tæt på at undskylde overfor general Lyng, at han havde skabt tvivl om forskydningen ved at læse op af FE's rapport, men at han på den anden side heller ikke kunne have ignoreret rapporten. På spørgsmålet om mulig luftstøtte fra NATO i forbindelse med forskydningen var svaret desværre negativt: Ganske vist havde UNPROFOR mulighed for at tilkalde luftangreb, men som general Lyng slog fast var det usandsynligt, at FN's øverste ledelse ville bemyndige det hvis der var risiko for senere gengældelsesangreb. Desuden ville det tage for lang tid før tilladelsen kunne gives.⁴⁸

Den 17. januar begyndte forskydningen af den danske eskadron ud af Pancevo for via Ungarn og Østrig at sejle dem fra den italienske havneby Trieste til Split. Den 21. januar opstod imidlertid endnu en forsinkelse, da generalløjtnant Cot standsede forskydningen af eskadronen på grund af den politiske og militære situation omkring Srebrenica og fordi han prøvede at få åbnet lufthavnen i Tuzla gennem forhandlinger med de bosniske serbere. Pansrede mandskabsvogne og containere kunne derimod fortsat køre til Tuzla. FE kunne næste dag meddele, at der blev kæmpet voldsomt omkring Tuzla og at serberne angreb med bl.a. kampvogne, artilleri, morterer og luftværnskanoner. Den 24. januar blev situationen på ny drøftet i Statsministeriet og konklusionen var, at der reelt ikke var så meget at gøre end endnu engang at væbne sig med tålmodighed og bestræbe sig på at bevare den politiske enighed bag udsendelsen. Mens eskadronen på ny var strandet på Balkan oplevede den danske eskadronchef, major Madsen, på ny FN's ambivalente holdning til de danske kampvogne: *General Rose – på det tidspunkt – hans stabschef mødte jeg i Split og han sagde på et tidspunkt da vi stod og talte om det, at oppe i hovedkvarteret var der to holdninger til, at vi bragte kampvogne ind. Den ene holdning var, at vi burde køre dem direkte over kajen og i vandet. Og den anden holdning var, at nu skulle de op, nu skulle de frem, nu skulle det være nu. Så der var nok også nogen, der på et eller andet tidspunkt også nogen der trak lidt i bremsen for det her med at introducere kampvogne... så det følte jeg i hvert fald.⁴⁹*

---

⁴⁶ Generalmajor Jørgen Hjorth var chef for FE fra 1992 til 2003.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Samtale K.K. Madsen.

Der var samtidig begyndt at opstå sprækker i den politiske enighed bag udsendelsen og den radikale forsvarsordfører Jørgen Estrup udtalte sidst i januar, at udsendelse af kampvogne havde været en ”forkert beslutning” fra hans side. Som han selv formulerede det: *Vi lyttede til de militære råd om, at kampvognene ville øge sikkerheden for FN-enhederne. Men de er for kraftigt et våben til områdets øvrige styrker og forrykker den militære balance. Læren af dette må være, at FN skal afpasse sin styrke efter det isenkram, der er i området uden at overdimensionere sin egen indsats.*⁵⁰ Estrup kritiserede samtidig, at forsvarschefen havde engageret sig så ”voldsomt” i sagen, hvilket fik Lyng til at skrive et brev til Estrup for at forsvare og forklare sin rolle. Reelt havde Lyng kun en gang udtalt sig offentligt til avisen *Berlingske Tidende* og det var for, at imødegå en række udsagn om udsendelsen, som han følte var mindre velfunderede.⁵¹

Estrups brud med den politiske enighed kunne have fået alvorlige følger, da Det Radikale Venstre var et nøgleparti i statsminister Poul Nyrup Rasmussens regering og da den radikale udenrigsminister i forvejen havde demonstreret skepsis i forhold til udsendelsen af de danske kampvogne, men reelt fik splittelsen ingen betydning da kampvognene endelig kom i bevægelse. Den 17. februar begyndte forskydningen af eskadronen fra Split. Først på kampvognstransportere til byen Tomislavgrad i Bosnien, derefter skulle kampvognene af egen kraft køre resten af vejen til Tuzla. Der faldt sne og temperaturen faldt til minus 30 grader celsius, hvilket forsinkede transporten. Samtidig opstod der en sidste gang politiske forviklinger om nøjagtig hvor de danske kampvogne skulle hen: Chefen for UNPROFOR i Bosnien, generalløjtnant Briquemont, blev i januar afløst af den britiske generalløjtnant Michael Rose. Han lagde fra starten ud med en hård linie overfor krigens parter og lagde specielt pres på serberne for at hæve belejringen af Sarajevo. Der var derfor lagt i ovnen til en ny krise mellem Danmark og FN da generalløjtnant Rose den 18. februar beordrede de danske kampvogne til at køre til Vitez i Bosnien, for her at afvente ordrer på at køre videre til Sarajevo for at fungere som en ”robust reserve”. Det var i åbenlys modstrid med folketingsbeslutningen og udløste i de kommende dage hektisk diplomatisk aktivitet ved de forskellige FN-hovedkvarterer, men den 22. februar blev Forsvarskommandoen via Forsvarsministeriet informeret om, at Kofi Annan i en samtale med chefen for den nordiske bataljon havde sagt, at det fortsat var planen, at kampvognene skulle til Tuzla. En ændring ville forudsætte en formel anmodning fra FN’s hovedkvarter i New York til Danmark. Den 23. februar fik eskadronen derfor tilladelse til at køre den sidste del af ruten til Tuzla og styrken nåede samme dag frem til den ”sikre zone” rundt om byen – godt og vel fem måneder forsinket, men med et intakt mandat.⁵²

Operation Bøllebank

Da kampvognene nåede frem til Tuzla i slutningen af februar kunne de endelig tage fat på den opgave, som de oprindeligt var beregnet til. Den primære opgave for de 1.246 soldater i NORDBAT 2⁵³ var, at sikre leverancer af nødhjælp til de civile i den ”sikre zone”. Det drejede sig om 371.000

⁵⁰ Klaus Bundgaard Poulsen januar 1994.

⁵¹ Brev Jørgen Lyng 2. november 2009.

⁵² Ibid.

⁵³ Møller side 184.

mennesker – deraf 170.000 indbyggere i Tuzla, resten flygtninge – som skulle forsynes ad tre forskellige veje til Tuzla-enklaven, som skiftevis var åbne eller blev søgt blokeret.⁵⁴ Tuzla var før krigen et vigtigt industriområde, herunder også kemisk industri. Området var karakteriseret af skovklædte bjerge, skønt der nord for Tuzla (hvor frontlinien gik) var mere åbent med færre bjerge. Antallet af nord-sydgående veje var få og det var tvivlsomt om broerne kunne klare vægten af tunge køretøjer. Trods det var et notat fra Forsvarsministeriet afleveret til Folketinget optimistisk angående brugen af kampvogne i det terræn og skrev: *(terrænets) vekslende karakter med lukkede bakkepartier og åbne dalsænkninger med lange observations- og skudfelter giver ligeledes anledning til at fremhæve mulighederne for at kombinere indsættelse af kampvogne og panserinfanteri.* Det blev specielt noteret, at kampvognene kunne dække et stort indsatsområde og havde en hurtig reaktionsevne.⁵⁵

Den danske chef for kampvogneskadronen, major Madsen genkalder sig situationen i Tuzla-området, da han nåede frem: *Den var rimelig låst. Frontlinien lå stort set fast som den nu var endt jævnfør de kampe, som havde fundet sted i '93. Der var faktisk en fastetableret front, hvor man stod nedgravet på begge sider og der var lagt miner ud flere forskellige steder, så i vores periode ændrede det sig faktisk ikke. Det var fastlåst... vi kunne se...vi kom til at arbejde mest på den muslimske side og serberne ville jo ikke samarbejde med os. Så de kunne se muslimerne gå til og fra fronten når de havde omskiftning om fredagen, så gik dem der havde vagten i næste uge de gik ud og så kom de, dem der så havde fri, de kom hjem. (...) Vi vidste, der var en del kampvogne oppe omkring Doboj. Det der var symptomatisk for serberne var, at de havde alt grejet og materialet, men de havde ikke personellet. De havde ikke det antal soldater der skulle til for at betjene det. Hvor det modsatte var tilfældet hos muslimerne: De havde soldaterne, men de havde ingen materiel... tungt materiel af særlig karakter og derfor – tror jeg – var det en af årsagerne til, at situationen var stivnet som den var.*⁵⁶

Indsættelsen af kampvogne i en humanitær operation som i Bosnien var som nævnt en nyskabelse. Som oberst Lars Møller – der blev udnævnt til næstkommanderende i NORDBAT 2 i april 1994 og øverste chef for den danske eskadron i enklaven – erindrer i bogen *Operation Bøllebank* havde han lagt vægt på at forberede den danske kampvognsstyrke til at udføre egentlige kampopgaver. Efter et rekognosceringsbesøg i Bosnien i december 1993 havde han skrevet en rapport til HOK, hvor han netop lagde vægt på, at situationen i Bosnien hverken var en fredsbevarende operation eller en operation under krigslignende forhold, men om en regulær krig. Han søgte ud fra det grundlag at forberede de danske soldater, som skulle afløse bl.a. K.K. Madsen og personellet i hans eskadron⁵⁷ til regulær kamp og lagde speciel meget vægt på minefaren.⁵⁸ Trods dette skulle styrken netop ikke udsendes på en klassisk krigsopgave, men som led i en FN-operation og de skulle derfor være tilbageholdende med at skyde igen hvis de blev angrebet.⁵⁹

---

⁵⁴ Ibid side 181.

⁵⁵ Notat vedrørende situationen i Tuzla-området. Forsvarsministeriet 13. august 1993.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Major K.K. Madsen og soldaterne i hans eskadron var kun i indsatsområdet i halvanden måned før de blev afløst pga. den lange forsinkelse i Serbien.

⁵⁸ Ibid side 171-172 og side 197.

⁵⁹ Samtale K.K. Madsen.

Hele dette komplekse system blev afprøvet den 29. april 1994. Da de danske styrker var på plads i NORDBAT 2 var det normalt med 500-600 svære granat-nedslag i enklaven på en dag.⁶⁰ I løbet af april blev situationen i og omkring Tuzla skærpet som følge af en generel forværring af situationen i Bosnien efter en række serbiske fremstød mod den ”sikre zone” i Gorazde og FN’s brug af NATO-fly for at stoppe disse fremstød. Antallet af kampe og granatbeskydninger blev forøget, herunder ikke mindst mod lufthavnen i Tuzla, som øjensynlig tiltrak sig en særlig opmærksomhed fra serbisk side, fordi nødhjælp her direkte kunne bringes ind i Tuzla udenom de serbiske vejspærringer. Den danske eskadron udarbejdede i den forbindelse en særlig nødplan – *plan Bøllebank* – for i tilfælde af et angreb på fx lufthavnen hurtigt at aktivere eskadronens kampvogne. Planen blev flere gange effektueret uden at det kom til egentlig kamp, men sent om aftenen den 29. april gik det galt da en svensk observationspost – *Tango 2*⁶¹ - kom under voldsom serbisk ild. Den danske eskadron rykkede til undsætning, men kom undervejs to gange under voldsom serbisk beskydning. Indtil da havde de danske kampvogne kørt fuldt oplyste og med et projektørlys rettet mod FN-flaget på toppen af hver kampvogn. Deres *Rules of Engagement* dikterede, at de ikke måtte åbne ild uden selv at være under beskydning og at de klart skulle signalere, at de var FN-styrker. Men efter de var kommet under ild ændrede missionen sig fra at være en fredelig FN-mission til at være en taktisk fremrykning. Efter tyve minutters beskydning begyndte de danske kampvogne derfor at besvare ilden og kom i to omgange i voldsom ildkamp med de serbiske styrker, som rettede en morderisk ild mod dem fra bunkere og skyttegrave. Øjensynlig lykkedes det de danske styrker at tilføje de serbiske styrker betydelige tab – ikke mindst fordi et serbisk ammunitionsdepot blev ramt under kampene. I alt 72 granater blev affyret uden tab af hverken danske eller svenske FN-soldater. Derimod blev 9 serbere officielt dræbt. Uofficielt omkring 150, hvoraf hovedparten omkom da ammunitionsdepotet blev ramt.⁶²

Nyheden om træfningen blev med det samme videreformidlet hjem til Danmark. Departementschef Anders Troldborg husker hvordan han midt om natten blev vækket med nyheden om den danske sejr over serberne. De efterfølgende dage var der fra politisk side flere spørgsmål til træfningen, men ingen af dem kritiske. Som han (forkortet AT) forklarer:

AT: Ja. De havde skudt med kampvogne...det var ikke aktuelt at gøre herhjemme...ja...70 kaliberskud! Skarp! Jamen...jeg troede det var løgn. Så var det jeg sagde – kunne det passe? Jo, det passede godt nok. Så os få den ind, og det er lige med det samme.

RP: Fik du det af vide om natten?

AT: Ja, det var midt om natten og det var så på telefonen. Og så sagde jeg: vi skal have vækket ministeren i en fart. Det skal han have af vide. Det var én af de gode oplevelser, men jeg indrømmer, at jeg husker – da vi havde fået fulgt det gennem i Folketinget, siger en fra

---

⁶⁰ Møller side 212.

⁶¹ FN anbragte overalt i de ”sikre zoner” i Bosnien observationsposter, der skulle melde om angreb på zonerne. Observationsposterne var fuldt synlige, men beskyttet af bl.a. sandsække. De var bygget til observation og ikke kamp. *Tango 2* lå på toppen af et bjerg og skulle observere eventuel beskydning mod lufthavnen i Tuzla og om hvorvidt vejene var passable for nødhjælpskonvojer til Tuzla.

⁶² Møller side 276-299.

udvalget blankt: hvad gør du nu, når du har fire mand, der brændt i én af dem? Tja... det kan jo ske.

RP: Var der nogen reaktioner fra Folketinget på det her?

AT: Ja, det blev der givet meget grundig orientering om alle vegne. Alle syntes, at vi gjorde det fantastisk.

RP: Var det i Forsvarsudvalget eller i Det Udenrigspolitiske Nævn?

AT: Begge steder. Ja, for det var jo en voldsom begivenhed. Der var ikke meget kritik af den begivenhed. Det blev modtaget meget positivt. Soldaternes indsats var ligesom hævet over kritik, undtagen måske tortur næsten alle vegne. Der er ingen i Forsvarsudvalget eller Folketinget, der ret gerne vil identificere sig med en kritisk holdning overfor soldater. Det kan være en udmærket ting, men hvis der er nogen, der begynder at stille sig kritisk overfor vores soldater, så tager de straks afstand fra det.⁶³

Mens Danmark fejrede træfningen som en sejr var stemningen i FN-hovedkvarteret i Zagreb alt andet end begejstret. Den danske brigadegeneral Bjarne Hesselberg, som gjorde tjeneste i Kroatien i 1993-94, erindrer at der i begyndelsen opstod en voldsom utilfredshed over hvad der var sket og hvad i alverden danskerne havde bildt sig ind med at skyde så massivt tilbage. Specielt FN's repræsentant i det tidligere Jugoslavien, Yashushi Akashi, frygtede øjensynlig, at Danmark på fatal vis havde gjort UNPROFOR til en krigsførende part. Som Hesselberg selv forklarer under en samtale: *For Akashi og (uklart ord) skulle de aldrig have skudt. FN var pissesure. De lavede en undersøgelse for at finde ud af, hvad fanden i helvede, de bildte sig... at de havde skudt. Det var lige før, de anklagede mig i forhold til Folkeretten for forkert anvendt ammunition og sådan noget.⁶⁴ Vreden skyldtes to ting: Dels at danskerne havde skudt så voldsomt tilbage og dels fordi det kom frem, at danske styrker havde brugt fosfor-granater under kampene (korrekt, men det var for at lægge et røgslør ud). I en e-mail fortæller oberst Lars Møller hvordan han oplevede FN's undersøgelse: *Der blev faktisk sendt et hold bestående af tre officerer fra HQ Zagreb til Tuzla som skulle undersøge episoden. Den svenske oberst evakuerede meget belejligt sig selv til Trogir i Kroatien, så jeg stod for forklaringerne og i et langt stykke tid bar forklaringsfasen præg af et decideret forhør. Først da vi afslørede, at vi netop ikke havde nedkæmpet serbiske kampvogne fordi de havde kolde kanonrør (dvs. de var ikke blevet affyret) løsnede stemningen lidt op. Det viste sig oven i købet bagefter at den canadiske oberstløjtnant kunne tale svensk, hvilket han havde holdt hemmeligt i starten for evt. at kunne fange os i evt. skjulte dagsordner. Forklaringsfasen må have været OK, da vi ikke hørte noget siden.⁶⁵**

Synspunktet om FN's negative holdning må i øvrigt heller ikke overdrives: Den daværende chef UNPROFOR i Bosnien, generalløjtnant Rose, noterer med billigelse i sin bog *Fighting for Peace*, at på et tidspunkt da FN's troværdighed blev udfordret af de serbiske fremstød omkring Gorazde skabte træfningen en uventet ny respekt omkring FN's indsats. Han var med sine egne ord

---

⁶³ Samtale Anders Troldborg.

⁶⁴ Samtale Bjarne Hesselberg.

⁶⁵ E-mail Lars Møller 23. april 2008.

”delighted” over, at fem serbiske kampvogne (sic) var blevet nedkæmpet af de danske kampvogne.⁶⁶

Operation Bøllebank skabte ikke fred i Tuzla, men omvendt stod det efterfølgende klart for serberne, at et angreb på de danske kampvogne som den 29. april 1994 ikke var noget de havde råd til at gentage. Det kan her været på sin plads at sammenligne *Operation Bøllebank* med hvad der skete i Srebrenica (den ”sikre zone” den nordiske bataljon en overgang var tiltænkt) i juli 1995 også selvom der naturligvis var store forskelle. Den ”sikre zone” rundt om Srebrenica var beskyttet af en nederlandsk bataljon, som for at følge ånden i FN’s fredsbevarende operationer helt bevidst havde gjort bevæbningen i deres bataljon mere ”blød”. Eksempelvis medbragte de nederlandske soldater pansrede mandskabsvogne, der normalt kørte med 25 mm maskinkanoner, men til dels fordi de blev set som for ”aggressive” blev de pillet af og erstattet med tunge maskingeværer. Ligeledes fravalgte det nederlandske militær at medbringe tunge 120 mm morterer til fordel for mellemtunge 81 mm morterer. Serberne sagde nej til, at lade den nederlandske FN-bataljon medtage fire helikoptere.⁶⁷ Allerede flere måneder før det afgørende stormløb betød den bosnisk-serbiske belejring, at FN-bataljonen var foruroligere langt nede med deres brændstofbeholdning og soldaterne måtte leve af deres feltrationer fordi så lidt kom igennem de serbiske linier.⁶⁸ Reelt var den eneste beskyttelse nederlænderne kunne trække på i tilfælde af et massivt serbisk angreb NATO-luftangreb, men på grund af den førnævnte frygt i FN for at blive set som en krigsførende part blev anmodninger om luftangreb mindst tre og muligvis helt op til fem gange blokeret indtil det var for sent. Det kom til at koste cirka 8.000 bosniske civile livet da serberne 6-11. juli 1995 gennemførte erobringen af enklaven, tvang FN-soldaterne til overgivelse og systematisk begyndte at henrette enklavens civile mandlige indbyggere.⁶⁹ Mange andre overlevede kun fordi de flygtede de cirka 50 kilometer fra Srebrenica gennem de skovklædte bjerge til den ”sikre zone” i Tuzla. Som brigadegeneral Bjarne Hesselberg reflekterede over flere år senere: *Ja. Man kan sige, at det der er med hollænderne, er at regeringen i Holland har sagt til dem, at de ikke må skyde. De hollandske jagerpiloter, der cirkulerede over Srebrenica, var dybt frustrerede, fordi de kunne se, hvad der foregik, men de fik ikke lov til at knalde serberne, da de gik ind. Og hvad skete der så? Dem, der ikke blev slået ihjel, blev evakueret herop til Tuzla. Og de blev så forfulgt og generet af serberne ganske groft. Og heroppe stod de danske kampvogne. Og så stoppede serberne. Så alle dem, der kom op til Tuzla, kom til et "safe area", hvor der var fred og ro. Men serberne stoppede først, da de mødte de danske kampvogne. De havde det rigtige mandat til at holde området safe.*⁷⁰

Konklusion

Hvad ville der være sket hvis *Operation Bøllebank* var endt anderledes? Hvis det bosnisk-serbiske baghold havde været en succes og ødelagt flere danske kampvogne med tab af danske soldaters liv?

---

⁶⁶ Rose side 126-127.

⁶⁷ Both & Honig side 125-128.

⁶⁸ Ibid side 133.

⁶⁹ Rent faktisk kastede to NATO-fly bomber mod bosnisk-serbiske køretøjer nær Srebrenica den 11. juli 1995, men da var byen faldet.

⁷⁰ Samtale Bjarne Hesselberg.

Det er ikke fordi, at Danmark ikke mistede soldater i det tidligere Jugoslavien uden at det rystede den danske vilje til en aktivistisk udenrigspolitik. Men beslutningen om at sende kampvogne til Bosnien var kvalitativt anderledes og hvis *Operation Bøllebank* var endt i en fiasko ville det utvivlsomt have påvirket den danske vilje til at føre en mere risikobetonet udenrigspolitik. Det er således diskutabelt om Danmark i 1999 ville have deltaget i NATO's luftkrig mod Jugoslavien med danske F16-kampfly, have sendt specialstyrker i krig i Afghanistan i 2002, have valgt at tage den kontroversielle beslutning om at deltage i invasionen af Irak i 2003 eller have valgt at optrappe den danske krigsdeltagelse i Afghanistan ved i 2006 sende først tropper og senere i 2007 kampvogne til den krigshærgede Helmand-provins. Hvis de danske kampvogne enten ikke var kommet til Bosnien eller hvis *Operation Bøllebank* havde resulteret i alvorlige danske tab er det ikke svært at se, at Danmark i stil med vores nordiske naboer ville have ført en aktivistisk udenrigspolitik med en betydelig lavere profil. En anekdote flere danske politikere holder af at fortælle er historien om den kvindelige danske kampvognssoldat, som møder en amerikansk general og bliver spurgt hvorfor hun havde affyret 72 granater mod serberne da hun var i kamp i *Operation Bøllebank*. Det var fordi hun ikke havde flere lyder det kække svar! Historien er en myte (der var ingen kvinder i eskadronen i april 1994), men fortæller en del om den nye danske militære selvforståelse. Det er derfor ikke muligt at overvurdere betydningen af dels beslutningen om at sende kampvogne til Bosnien i 1993 og dels konsekvenserne af *Operation Bøllebank*.

Hvad der også er interessant ved beslutningen om, at sende danske kampvogne til Bosnien var selve den forsvarspolitiske beslutningsproces. Det var ikke en nem beslutning for regeringen at sende kampvogne af sted og specielt det radikale bagland i regeringen var skrøbeligt. Ikke mindst fordi både udenrigsministeren og den radikale forsvarsordfører frygtede, at kampvogne kunne forrykke magtbalancen i området og virke optrappende på konflikten. Denne beretning giver et indblik hvordan den politiske beslutningsproces foregår i en dansk sammenhæng og specielt hvilken rolle den danske forsvarschef som regeringens øverste militære rådgiver spiller. Det var således general Lyng som fik ideen om at sende en kampvognseskadron i stedet for et panserinfanterikompani til Bosnien, det var ham som førte de svære forhandlinger med skeptiske ministre i regeringen og det var ham, som sammen med forsvarsminister Hans Hækkerup var med til at fastholde den politiske vilje til at sikre udsendelsen trods en forsinkelse på fem måneder og trods talrige konflikter med ledelsen i UNPROFOR. Der blev indgået kompromisser, som eksempelvis beslutningen om, at kampvognene skulle males hvide for at signalere ikke-aggressive hensigter, men ingen af dem var militært uacceptable. Det afgørende var imidlertid, at der stod et massivt politisk flertal i Folketinget bag beslutningen om at sende kampvogne af sted og at regeringen tilsluttede sig denne beslutning. Det gav beslutningen en helt særlig vægt og gjorde det muligt at afvise UNPROFOR's forsøg på at ændre missionens formål. Nationale bindinger har generelt et dårligt ry når det gælder internationale operationer, men det er ikke svært at forstå, at den specielle situation i Bosnien gjorde det ønskeligt for både regeringen og forsvarschefen at fastholde beslutningen om, at de danske kampvogne skulle til Tuzla og ingen andre steder. Som *Operation Bøllebank* viser, var det jo ikke ligefrem et roligt område uden fare.

Det er i den forbindelse også vigtigt at notere sig, at general Lyng forstod noget, som blev overset af kritikerne af beslutningen: At selvom det på kort sigt kan siges, at tilstedeværelsen af kampvogne virkede eskalerende og fremprovokerende et voldsomt serbisk angreb på de danske FN-styrker, så

betød udfaldet af *Operation Bøllebank* på længere sigt, at serberne fravalgte at løbe samme risiko en gang til. Tuzla blev med brigadegeneral Hesselbergs ord "safe" som måske det eneste af de "sikre zoner" i det tidligere Jugoslavien. Tilstedeværelsen af kampvogne forrykkede derfor ganske rigtig den lokale magtbalance, men i modsætning til hvad kritikerne havde frygtet skete det på en positiv måde og medførte, at indbyggerne i enklaven kunne leve i relativ sikkerhed. Kontrasten til hvad der skete i og omkring den "sikre zone" i Srebrenica kunne ikke være større. Den nederlandske FN-bataljon i Srebrenica var i juli 1995 både underforsynet, underbemandet og i høj grad nødt til at trække på NATO-luftangreb for at kunne beskytte sig selv. Luftangreb, som FN's ledelse hverken kunne eller ville tilkalde. Der var ingenting, som kunne afskrække serberne fra at angribe og de bosnisk-serbiske ledere tog derfor den naturlige konklusion at udrense enklaven for bosniske muslimer. Tuzla undgik den skæbne.

Kilder:

Artikler:

1. Klaus Bundgaard Poulsen: *Radikale: Danske kampvogne er en misforståelse*. Politiken 28.januar 1994.
2. John Pomfret: *U.N. tanks kill 9 Serbs in Bosnia*. Washington Post 2. maj 1994.

Bøger og rapporter:

1. Wolfgang Biermann og Martin Vadset: *UN Peacekeeping in trouble*. Ashgate Publishing 1999.
2. Jan Willem Honig og Norbert Both: *Srebrenica: Record of a War Crime*. Penguin 1997.
3. Hans Hækkerup: *På Skansen*. Lindhardt & Ringhof 2002.
4. Jakob Kvist & Jon Bloch Skipper: *Udenrigsminister*. Aschehoug 2007.
5. Hans Mortensen (red): *Helt forsvarligt?* Gyldendal 2009.
6. Lars Møller: *Operation Bøllebank*. Høst & Søn 2002.
7. Michael Rose: *Fighting for Peace*. The Harvill Press 1998.

Sagsakter:

1. Folketingstidende august 1993.
2. Notat vedrørende situationen i Tuzla-området. Forsvarsministeriet 13. august 1993.
3. Telefax til Statsministeriet: *Bosnien – sikre områder*. Udenrigsministeriet 29. juni 1993.
4. Telefax til Statsministeriet: *Bosnien – sikre områder. Dansk bidrag til UNPROFOR i opfølgning af beslutningen fra Det Europæiske Råd*. Udenrigsministeriet 30. juni 1993.
5. White House Briefing: *Subject: Policy on Multilateral Peacekeeping Operations*. 5. maj 1994.

Breve/E-mails:

1. Brev fra Jørgen Lyng dateret den 2. november 2009 med bilag *Vanskeligheder og succes med udsendelse af en middeltung kampvognseskadron og et flystøttehold til Tuzla.*
2. Brev fra Jørgen Lyng den 28. november 2009.
3. E-mail fra Lars Møller den 23. april 2008.

Aktør-samtaler:

1. Bjarne Hesselberg.
2. Christian Hvidt.
3. Jørgen Lyng.
4. K.K. Madsen.
5. Anders Troldborg.